

вujudga keltirish muvofiqlashtirilgan yondashuvni joriy etishdir. Umuman olganda, muvofiqlashtirilgan yondashuvni ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiq etish natijasida mazkur jarayon ishtirokchilari bo'lgan sub'ektlar (o'qituvchi va o'qituvchilar) ning vaqti tejaladi, faoliyatlari vaziyatlarga ko'ra muvofiqlashtiriladi. O'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish yo'nalishidagi ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligi belgilangan maqsadga erishish yo'nalishida o'qituvchilar va o'quvchilar faoliyatining natijalari orqali tavsiflanadi, shunday ekan, kasbiy kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirishda barcha o'qituvchilar uchun teng va yetarli darajada shart-sharoitlar yaratish hamda o'qituvchilarning faolligini ta'minlovchi ijodiy muhitni vujudga keltirish zarur. Bu o'z navbatida ijodiy yondashuv zaruriyatini belgilaydi. Ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish, o'qituvchilarning faolligini rivojlantirish yo'nalishida ularning faoliyatini samarali tashkil etishning samarali yo'llaridan biri sifatida, pedagogik adabiyotlarda ijodiy yondashuv bo'yicha turlicha ma'lumotlar keltirilgan.

Адабиётлар

1. Mirziyoev Sh.M. "2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi". 2017 yil 7 fevral.
2. Karimov I.A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. - Toshkent: "O'zbekiston", 1998. 175-b. 3. Rasulov.A. Muammoli o'qitishga yangicha yondashuv. // Kasb-hunar ta'limi jurnali. 2004. № 3. 5-6-b.
4. Caifnazarov I., Nikitchenko G., Qosimov B. Ilmiy ijod metodologiyasi. -Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2004. 199-b.
5. Turg'unov S.T. Umumiy o'rta ta'lim muassasalari direktorlari boshqaruv faoliyatining nazariy asoslari: Ped.f.d. ...diss. -Toshkent: 2007. 363-b.
6. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. -M.: "Logos", 2000. -P. 384.
7. Komilov N., Begmatov A., Quronov M. Rahbar va xodim. -Toshkent: «Akademiya», 1998. 170-b.
8. Kuxarev N.V., Reshetko V.S. Diagnostika pedagogicheskogo masterstva i pedagogicheskogo tvorchestva. -Minsk: 1996. -P. 32.
9. Xasanboev J., To'raqulov X., Xaydarov M.E., Xasanbaeva O.U. Pedagogika fanidan izohli lug'at. -Toshkent: "Fan", 2008. 475-b.

РЕЗЮМЕ

Ilmiy maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirishning mazmuni va fanlararo aloqadorlikning ahamiyati va zaruriyati yoritib berilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье изучаются вопросы значимости межпредметных связей и необходимости уделения внимания связей между дисциплинами в повышении профессиональной компетентности.

SUMMARY

The article deals with the importance of inter-subject relations, necessity of paying attention to the relations between disciplines in increasing the professional competency.

ЎҚУВЧИЛАРДА ХАЛҚ МИЛЛИЙ ХУНАРМАНДЧИЛИГИ КАСБЛАРИГА ҚИЗИҚИШНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ФАНЛАР ИНТЕГРАЦИЯСИ ИМКОНИЯТЛАРИ

М.Х.Шомирзаев - педагогика фанлари номзоди

Термиз давлат университети

Таянч сўзлар: касбга йуллаш, психологик қонуниятлар, касбий мотивация, психологик омиллар, психологик ҳолат, психологик жараёнларни англаш.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, психологические закономерности, профессиональная мотивация, психологические факторы, психологическое состояние, познавательные психологические процессы.

Key words: professional orientation, psychological regularities, professional motivation, psychological factors, psychological state, cognitive psychological processes.

Умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчилар технология таълими ва касбга йўналтириш фани асослари бўйича пухта, чуқур билим оладилар. Шу боис, умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчиларнинг ўқув, умуммехнат, умуммиллий, умуммаданий билимлари, бошланғич касбий маълумотлари, дастлабки ижтимоий ва меҳнат муносабатлари шакллантирилиб борилади.

Ёшларни меҳнат жараёнига тайёрлашда уларнинг меҳнат жиҳозлари, кишилар билан онгли ва ишчан муносабатда бўлиши талаб этилади. Ўқувчиларда меҳнат маҳсулотларини истеъмолга чиқариш, маскур жараёнда тежамкорлик, уддабуронлик, ишбилармонлик каби фазилатларни шакллантириш уларни меҳнатга

Манбаларда келтирилшича, ижодий yondashuv – bu pedagogikada zamonaviy yo'nalish bo'lib, u ta'lim oluvchilarning muammolarini hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan faoliyat, ya'ni mustaqil ravishda qaralayotgan faoliyatning yangi yo'nalishlarini topishga undash jarayonidir. Uning komponentlari: muammolarni hal qilish; o'quv ishlariga oid izlanishlar olib borish; fanlararo bog'lanish; ilmiy taxminni olg'a surish va uni tekshirish; ma'lumotlar yig'ish; modellash - tajriba o'tkazish; ijodiy va tanqidiy fikr yurgazish; to'g'ri qarorlar qabul qilish; shaxsiy fikr ma'nosini izlash [9]. Bizning fikrimizcha, ta'lim maqsadlarini aniqlashtirish, erishish zarur bo'lgan natijalarni belgilash, o'qituvchilarni maqsad va erishilishi ko'zda tutilayotgan natijalar bilan oldindan tanishtirish, o'rganiladigan mavzular bo'yicha o'qituvchilarning boshlang'ich tushunchalarini aniqlash, maqsadga erishish uchun eng qulay bo'lgan vositalarni aniqlash, ko'zlangan natijalarning samaradorligini belgilash usullari tanlash ijodiy yondashuvni taqozo etadi.

Адабиётлар

1. Mirziyoev Sh.M. "2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi". 2017 yil 7 fevral.
2. Karimov I.A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. - Toshkent: "O'zbekiston", 1998. 175-b. 3. Rasulov.A. Muammoli o'qitishga yangicha yondashuv. // Kasb-hunar ta'limi jurnali. 2004. № 3. 5-6-b.
4. Caifnazarov I., Nikitchenko G., Qosimov B. Ilmiy ijod metodologiyasi. -Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2004. 199-b.
5. Turg'unov S.T. Umumiy o'rta ta'lim muassasalari direktorlari boshqaruv faoliyatining nazariy asoslari: Ped.f.d. ...diss. -Toshkent: 2007. 363-b.
6. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. -M.: "Logos", 2000. -P. 384.
7. Komilov N., Begmatov A., Quronov M. Rahbar va xodim. -Toshkent: «Akademiya», 1998. 170-b.
8. Kuxarev N.V., Reshetko V.S. Diagnostika pedagogicheskogo masterstva i pedagogicheskogo tvorchestva. -Minsk: 1996. -P. 32.
9. Xasanboev J., To'raqulov X., Xaydarov M.E., Xasanbaeva O.U. Pedagogika fanidan izohli lug'at. -Toshkent: "Fan", 2008. 475-b.

РЕЗЮМЕ

Ilmiy maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirishning mazmuni va fanlararo aloqadorlikning ahamiyati va zaruriyati yoritib berilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье изучаются вопросы значимости межпредметных связей и необходимости уделения внимания связей между дисциплинами в повышении профессиональной компетентности.

SUMMARY

The article deals with the importance of inter-subject relations, necessity of paying attention to the relations between disciplines in increasing the professional competency.

тайёрлашнинг асосини ташкил этади ва қуйидагиларни амалга оширишни мақсад қилиб қўяди:

- ўқувчиларда меҳнат жараёнига ҳамда меҳнатни юзага келтирувчи кишиларга бўлган ҳурматни шакллантириш;

- ўқувчиларни замонавий ишлаб чиқариш, халқ ҳўжалигининг турли соҳаларида хизмат кўрсатиш, қурилиш, алоқа, машинасозликка оид кўникма ва малакаларни шакллантириш ҳамда уларни оддий меҳнат жараёнида иштирок этишга тайёрлаш;

- ўқувчиларни умумий ўрта таълим мактабларидаги ўқув жараёнида ва уни битиргандан сўнг халқ миллий хунармандчилиги йўналишидаги касб-хунарларга тайёрлаш каби.

6-16 ёшли ўқувчиларнинг меҳнатга тайёргарлиги умумий ўрта таълим мактаблари, мактабдан ташқари таълим муассасалари, оила, маҳалла, ишлаб чиқариш ва мустақил фаолиятда амалга оширилади ҳамда қатор вазифаларни бажаришни назарда тутди.

Меҳнатга тайёргарлик вазифаларини амалга оширишда таълим ва тарбиянинг ривожлантирувчилик, таълимийлик, амалийлик, яратувчанлик, касбга йўналтирилганлик каби жиҳатлари назарда тутилади.

Ҳозирги даврда ўқувчиларни меҳнат ва касбга тайёрлаш вазифалари қуйидагилардан иборат:

- ўқувчиларда ўқишга, меҳнат ва касбга бўлган онгли муносабатни шакллантириш, уларнинг ақлий ва жисмоний ривожланишини таъминлаш;

- ўқувчиларда меҳнатсеварлик, ахлоқийлик, тежамкорлик, ижодкорлик каби инсоний фазилатларни тарбиялаш ҳамда улар фаолиятида меҳнатни доимий эҳтиёжга айлантириш;

- ўқувчиларда бозор иқтисодиёти шароитида рақобатбардошлик хусусиятларни шакллантириш. Шунингдек, табиат захиралари, моддий буюмлар, нарсалар ва материалларга бўлган тежамкорлик муносабатларини шакллантириш;

- ўқувчиларда умуммеҳнат кўникма ва малакаларни ҳамда техникавий, технологик, ишлаб чиқариш, чизиш ва халқ хунармандчилиги соҳалари бўйича дунёқарашни шакллантириш.

Фикримизча, ўқувчи-ёшларнинг меҳнат тайёргарлиги ҳозирги даврда меҳнат тарбияси, таълим ва касбга йўналтириш, ишлаб чиқаришда иштирок этиш ҳамда турли касбларни эгаллаш жараёнларини қамраб олади. умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчиларнинг меҳнат тайёргарлигини амалга оширишнинг асосий шакли меҳнат таълими ва тарбияси ҳамда касбга йўналтириш ишлари ҳисобланади. Умумий ўрта таълим мактабларида меҳнат таълимини амалга оширишнинг мақсадлари қуйидагилардан иборат:

- бошланғич (1-4) синфларда ўқитиладиган меҳнат таълими ва касбга йўналтириш фанидан ўқувчиларга дастлабки касбий таълим бериш, тарбиялаш, уларни руҳан ва жисмонан ривожлантириш;

- ўқувчиларга оддий меҳнат турлари, меҳнат жараёнлари, содда меҳнат куруллари билан танишишни ҳамда иш ҳаракати усулларида тўғри фойдаланиш ва бажаришни ўргатиш.

Хусусан, ўқувчиларда меҳнат машғулотларини тўғри ривожлантириш, иш ўрнини тартибли сақлаш, хавфсизлик қоидаларига риоя қилиш каби бошланғич меҳнат кўникма ва малакаларини шакллантиришни назарда тутди ҳамда амалий хунармандчилиги меҳнати билан мужассамлашган ҳолда ўқитилади.

Умумий ўрта таълим мактабларининг 5-9-синф ўқувчиларида умуммеҳнат кўникма ва малакаларини ривожлантиради, уларнинг қизиқиши ва қобилиятларига кўра касбий мойилликлари, касб-хунар турларини танлаш ҳислатари, умуммеҳнат маданияти шакллантирилиб борилади. Шунингдек, ўқувчиларда иқтисодиётнинг турли соҳалари, яъни уларга халқ хунармандчилигида ишлатиладиган техника ва технология асослари тўғрисидаги билимлар берилади. Меҳнат фаолиятининг турли соҳалари халқ хунармандчилиги жараёни билан яқиндан танишишга имкон яратади. Ўқувчилар харидоргир маҳсулотлар ишлаб чиқаришга ўргатилади.

Умумий ўрта таълим мактабларининг юқори синфларида ўқитиладиган технология таълими ва касбга йўналтириш фанини ўқитиш жараёнида бўлғуси ишчи ва мутахассисларнинг касбий фаолиятида қўлланиладиган турли хил асбоб-ускуна, жиҳоз ва мосламалар билан ишлаш кўникма ва малакалари шакллантирилади. Бу жараёнда ўқувчиларга механизациялашган ва электрлаштирилган воситалар билан ишлаш технологик билим, кўникма ва малакалар ҳамда меҳнат қонунчилигига ва техника хавфсизлиги қоидаларига риоя қилиш, санитария-гигиена қоидалари ва йўл-йўриқлари асосларини ўргатиш таъминланади.

Технология таълими ва касбга йўналтириш фанининг вазифалари қуйидагилар:

- ўқувчиларни турли ишлаб чиқариш соҳалари мазмунига тааллуқли вазифаларни бажариш, тажрибалар ўтказиш, ўлчаш-текшириш асбоблари ва маълумотлардан тўғри фойдалана олиш ҳамда уларни меҳнат машғулотларини бажаришга ўргатиш;

- ўқувчиларда билим ва меҳнатга бўлган қизиқишни шакллантириш, меҳнат аҳлларида нисбатан ҳурмат ҳиссини сингдириш, уларни жамоатчилик ва Ватанга садоқат руҳида тарбиялаш;

- ўқувчиларга бозор иқтисодиёти қонунлари талаблари асосида сифатли, харидоргир истеъмол моллари етказиш йўл ва воситаларини ўргатиш, ҳомийлик, ишбилармонлик, тадбиркорлик фазилатларини сингдириб бориш ва ривожлантириш;

- технология таълими ва касбга йўналтириш жараёнига халқ хунармандчилиги соҳаларининг киритилиши орқали халқнинг миллий руҳи, яшаш тарзи, миллий қадриятлар, тарихий ёдгорликлар, обидалар, халқ усталарининг бой меросини ўрганиш, ўргатиш ва уларнинг амалий фаолиятларида қўллаш вазифаларини ҳал этиш;

- технология таълими ва касбга йўналтириш жараёнида замонавий педагогик, ахборот-коммуникация технологиялари, ҳисоблаш техникаси ва жиҳозларнинг қўлланилиши давр талаблари даражасида ҳамда жаҳон тажрибаларига мос ҳолда ўргатилишини таъминлайди.

Технология таълими ва касбга йўналтиришни сифатли, самарали амалга оширишда мактаб ва мактабдан ташқари қўшимча тарбиявий муассасалар, оила, ишлаб чиқариш корхоналари, ишбилармон ва тадбиркорлар уюшмаларининг ўрни бекиёс. Ушбу муассасалар халқ хунармандлари билан ўзаро ҳамкорликдаги муносабатлари ўрнатилишининг аҳамиятини янада ошириш лозим.

Ўқувчиларда меҳнатга онгли ва ижодий муносабатни тарбиялаш, меҳнат тарбиясининг вазифаси ҳисобланиб, у мустақил Ўзбекистон фуқароси ахлоқий қиёфасининг асосий хусусияти. Ҳар бир меҳнаткаш, ишчи, деҳқон, зиёли ўз ҳаётини меҳнатсиз тасаввур қила олмайди. Мадомики шундай экан, бу жараён меҳнатга онгли муносабатда бўлиш, меҳнатнинг жамият учун фойдали эканлигини англаш, меҳнат топшириқларини ихтиёрий қизиқиш орқали меҳнатнинг илғор услублари ва янги техник воситалари ёрдамида бажариш билан ифодаланади.

Мактаб устахоналарида ўқувчилар билан режа асосида меҳнатга онгли муносабатни шакллантириш зарур. Меҳнат топшириқларини бажаришда ўқувчининг жавобгарлик, масъулиятлилик, меҳнатсеварлик, виждонийлик каби фазилатларни шакллантиради. Ўқувчилар меҳнат интизомига қатъий амал қилган

холда, уларда меҳнат қилиш кўникма ва малакалари ривожлантирилади. Давлат мулкига нисбатан ғамхўрлик муносабати тарбияланади. Меҳнатга онгли, ижодий муносабат шакллантирилади.

Умумий ўрта таълим мактабларида технология таълими ва касбга йўналтириш фани бўйича ташкил этилган машғулотларни кузатиш ва таҳлил қилиш натижасида дарс машғулотларини такомиллаштиришда қуйидаги омиллар аниқланади:

1. Технология таълими ва касбга йўналтириш машғулоти мазмуни асосан, қўл билан бажариладиган амалий иш ҳаракатларига йўналтирилмоғи лозим. Бу ўз навбатида турли хил электрлаштирилган, механизациялаштирилган, автоматлаштирилган воситалар, қурилмалар, станоклар билан таъминлашдаги тансиқликнинг, турли хилдаги жароҳатланишларнинг, материаллар тансиқлиги ва бошқа қутилмаган ҳолатларнинг олдини олишга ёрдам беради.

2. Умумий ўрта таълим мактабларида ташкил этиладиган технология таълими ва касбга йўналтириш машғулоти мазмуни танлашда, тарихий, миллий, маҳаллий, минтақавий хусусиятларни ҳисобга олиш керак. Бу хусусиятларни таъминлашда халқ миллий ҳунармандчилиги соҳалари учун зарур бўлган барча педагогик, дидактик талабларни таъминлайди.

3. Технология таълими ва касбга йўналтириш машғулоти мазмунида халқ миллий ҳунармандчилигининг ўрганилиши, таълимнинг ҳаёт билан боғлиқлиги, ишлаб чиқаришга яқинлиги, амалийлиги, моддий-техник таълимнинг ташкил этишининг қулайлигига эътибор бериш керак.

4. Халқ миллий ҳунармандчилиги бўйича турли хил мазмундаги машғулотларни меҳнат таълими ва касбга йўналтириш негизида ташкил этиш мақсадга мувофиқ. чунки уларда қатор умумлаштирувчи хусусиятлар мавжуд.

5. Халқ миллий ҳунармандчилиги Шарқ халқларининг моддий қадриятларига онд маданиятнинг ёрқин намунаси сифатида ўрганишнинг педагогик,

дидактик, услубий, психологик, философик, методологик жиҳатлари алоҳида таҳлилни талаб қилади.

6. Халқ миллий ҳунармандчилигининг меҳнат таълими ва касбга йўналтириш негизида ўрганилиши, мазкур соҳа ўқув-методик жараён мазмунининг янгиланишини тақозо этади. Шунинг билан бир қаторда, умумий ўрта таълим мактабларида технология таълими ва касбга йўналтириш концепциясини яратиш, ўқув режа ва дастурларини ишлаб чиқиш лозим. Шунингдек, яратилган дарсликлар мазмунини такомиллаштириш, ўқув-методик қўлланмалар билан бойитиш, ушбу соҳа бўйича дидактик ва тарқатма материалларни яратиш ҳамда ҳар бир машғулотда кўрсатмалиликни ташкил этиш зарур.

7. Халқ ҳунармандчилиги миллий қадриятларнинг муҳим йўналиши сифатида таълим тизимида мукамал ўрганилишида тарбиявийлик, ахлоқийлик имкониятлари ёритилиб берилиши лозим.

8. Миллий қадриятларнинг таълим-тарбия тизимида, хусусан, ўқувчиларнинг меҳнат ва касбга тайёргарлигини такомиллаштиришда халқ ҳунармандчилиги мисолида ўрганилиши касбий таълим тизимининг миллийлик, тарихийлик, маҳаллийлик, минтақавийлик хусусиятлари намоён этилиши асосида қайта қуришни тақозо этади.

9. Халқ миллий ҳунармандчилигини таълим-тарбия тизимида янада мукамал ўрганишда бошқа ўқув фанларидан унумли фойдаланиш имкониятлари чуқурроқ қараб чиқиши лозим. Масалан, шаклларнинг янада диққатга сазовор бўлиши симметрия қонунлари, геометрик ва стерометрик муносабатлар имкониятига мурожаат қилиш мақсадга мувофиқ.

10. Таълим-тарбиянинг мантикий бирлигига тўла эришишда фанлараро боғланишдан фойдаланиш учун меҳнат таълими ва касбга йўналтиришда ўқув фанларининг имкониятларини ҳисобга олиш даркор.

Адабиётлар

1. Асадов И. М., Эргашев Ш. Т. Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришда қўлланиладиган психологик - педагогик тахсис методикалари. –Тошкент: 2006.
2. Климов Е. А. Как выбрать профессию. -М.: 1990.
3. Сорокина И.О. Сущность и содержание профессиональной креативности в структуре аутопсихологической компетентности государственных служащих. -М.: 2007.
4. Рензулли Дж. Модель школьного обучения. //Основы современной концепции творчества и одарённости. Под ред. Д.Б.Богоявленской. -М:1997. -С. 214-242.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақолада умумтаълим мактабларида касбга йўналтиришнинг илмий-амалий ва психологик омилларини ташкил қилиш ва ўқувчиларни касб танлашга онгли равишда ёндашишга тайёрлаш масалалари қараб чиқилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются научно-практические и психологические факторы организации профессиональной ориентации в общеобразовательных школах и подготовки учащихся к осознанному выбору профессии.

SUMMARY

The article deals with the study of scientific-practical and psychological factors of organization of professional orientation in the public educational schools and training in pupils in conscious choosing of profession.